

MAŁGORZATA PRZENIOSŁO
MAREK PRZENIOSŁO

EUROPEJSKIE ŚCIEŻKI KARIERY ZAWODOWEJ I NAUKOWEJ
MIĘDZYWOJENNYCH PROFESORÓW
WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UJ I UJK WE LWOWIE
(OKRES PRZED OTRZYMANIEM KATEDRY)

WPROWADZENIE

W II Rzeczypospolitej funkcjonowało 6 uniwersytetów – 5 państwowych: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (dalej: UJ), Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie (dalej: UJK¹), Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie (dalej: USB), Uniwersytet Warszawski (dalej: UW), Uniwersytet Poznański (dalej: UP) oraz będący uczelnią prywatną – Katolicki Uniwersytet Lubelski (dalej: KUL). 4 pierwsze to uczelnie z długą tradycją istnienia (najstarszy – UJ, powstał w 1364 r.), choć nieraz funkcjonujące z przerwami, 2 ostatnie były strukturami nowymi.

W niniejszym tekście autorzy skoncentrowali się na przybliżeniu wybranych wątków z życiorysów profesorów zatrudnionych na Wydziałach Teologicznych dwóch uczelni: UJ i UJK. Analizie zostaną poddane te ich aktywności, które były realizowane poza obszarem ziem polskich. W ówczesnej rzeczywistości będzie to dotyczyło miejscowości położonych poza terenem trzech zaborów, w przypadku okresu międzywojennego – poza granicami II Rzeczypospolitej. Uwaga zostanie skoncentrowana przede wszystkim na przebiegu kariery zawodowej i naukowej do momentu otrzymania katedry.

Prof. dr hab. MAŁGORZATA PRZENIOSŁO – Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7487-9976>; e-mail: malgorzata.przenioslo@ujk.edu.pl

Prof. dr hab. MAREK PRZENIOSŁO – Instytut Historii, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7387-8530>; e-mail: marek.przenioslo@ujk.edu.pl

¹ Skrót UJK będzie używany także w odniesieniu do okresu wcześniejszego, choć faktycznie uczelnia do 1918 r. (od 1817 r.) nosiła imię Franciszka I.

Będzie to dotyczyło głównie miejsca realizacji studiów wyższych, doktoratu, przeprowadzenia procedury habilitacyjnej, a także podjęcia pracy zawodowej (zarówno w ramach szkolnictwa wyższego, jak i poza nim)².

W grupie analizowanych profesorów (przyszłych profesorów) znajdują się tylko te osoby, które na jednej z wymienionych uczelni kierowały katedrami i były zatrudnione na stanowisku profesora nadzwyczajnego lub zwyczajnego³. Było ich w sumie 39, w tym na UJ – 17, na UJK – 22 (zob. tabela 1 i 2). Większość profesorów zatrudnionych na Wydziale Teologicznym każdej z tych uczelni kierowała katedrami teologicznymi, wśród nich znajdowały się np.: Katedra Pisma Świętego Starego Testamentu (UJ), Katedra Teologii Pastoralnej (UJ), Katedra Nauk Biblijnych Nowego Testamentu (UJK), Katedra Teologii Dogmatycznej (UJK), Katedra Teologii Moralnej Ogólnej (UJK). W ramach Wydziału Teologicznego UJ i UJK istniały także katedry innych specjalności, pośrednio związanych z głównym profilem Wydziału, m.in.: Katedra Chrześcijańskich Nauk Społecznych (UJ), Katedra Prawa Kanonicznego (UJ), Katedra Socjologii Chrześcijańskiej (UJK), Katedra Historii Kościoła Powszechnego (UJK). Część profesorów kierujących katedrami w II Rzeczypospolitej objęła je już przed 1918 r., niektórzy oczywiście stali na ich czele tylko przez część okresu międzywojennego (katedry były opróżniane najczęściej w wyniku przejścia profesora na emeryturę lub jego śmierci).

---

² Artykuł został opracowany głównie w oparciu na źródłach archiwalnych. Wykorzystano przede wszystkim dane z teczek personalnych (oraz innych akt) profesorów (przyszłych profesorów) przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych (dalej: AGAD) w zespole Ministerstwo Wyznań i Oświaty (dalej: MWiO), Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN) w zespole Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: MWRiOP), Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej: Archiwum UJ), Lwowskim Państwowym Archiwum Obwodowym (dalej: LPAO), Litewskim Centralnym Archiwum Państwowym w Wilnie (dalej: LCAP) i Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: Archiwum KM Kraków). Aby wielokrotnie w przypisach nie powtarzać wykorzystanych materiałów, szczegółowa o nich informacja znajduje się pod zamieszczonymi w tekście tabelami (oddzielnie dla UJ i UJK). Jeszcze bogatsze informacje o bazie źródłowej, także literaturze przedmiotu, autorzy zamieścili pod biogramami znajdującymi się w *Słowniku biograficznym profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej*. Tom dotyczący UJ: Kielce 2021, tom dotyczący UJK: Kielce 2022. 6 tomów *Słownika* ukazało się w ramach realizacji grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki.

³ W II Rzeczypospolitej na uczelniach funkcjonowały także inne kategorie profesorów – profesorowie tytularni, profesorowie honorowi, zastępcy profesorów, ci jednak katedrami nie kierowali (zastępcy profesorów mogli nimi kierować tymczasowo).

Tabela 1. Profesorowie Wydziału Teologicznego UJ i ich droga do katedry

Imię i nazwisko	Miejsce i rok urodzenia	Szkoła średnia	Studia wyższe (w tym uzupełniające)	Doktorat; habilitacja	Zatrudnienie przed objęciem katedry	Katedra na UJ
Józef Archutowski	Król. Pol. 1879	Gimn. Suwałki	SD Warszawa AD Petersburg	AD Petersburg (mgr św. teologii) ^a ; UJ	na ziemiach polskich	1920-1939
Antoni Bystrzonowski	Galicja Zachodnia 1870	Gimn. Kraków	SD Kraków UJ UGregoriański	UGregoriański UGregoriański; brak	na ziemiach polskich	1909-1939
Jan Fijałek	Galicja Zachodnia 1864	Gimn. Bochnia Kraków	SD Tarnów SD Kraków UJ UGregoriański AApolinarego	AApolinarego UJ; UJ	na ziemiach polskich	1912-1930
Tadeusz Glemma	zabór pruski 1895	Gimn. Chełmża Chełmno	SD Pelplin UJ	UJ; UJ	na ziemiach polskich	1932-1939
Michał Godlewski	Król. Pol. 1872	Gimn. Siedlce Warszawa	SD Warszawa AD Petersburg UFryburg – Szwajcaria	AD Petersburg (mgr św. teologii) ^a ; AD Petersburg (dr św. teologii) ^a	Petersburg na ziemiach polskich	1928-1939
Tadeusz Gromnicki	Galicja Wschodnia 1851	Gimn. Lwów Brzeżany	SD Lwów UJK	UJK UGregoriański; brak	na ziemiach polskich	1884-1926
Władysław Grzelak	zabór pruski 1886	Gimn. Ostrów	UGreifswald UMonachium SD Poznań SD Gniezno UMünster	UMünster; UJK	na ziemiach polskich	1925-1939
Józef Kaczmarczyk	Galicja Zachodnia 1871	Gimn. Kraków	UJ SD Kraków krótkotrwałe studia: Innsbruck, Rzym, Monachium, Wrocław	UJ; UJ	na ziemiach polskich	1910-1939
Jan Korzonkiewicz	Galicja Zachodnia 1877	Gimn. Bielsko	SD Kraków UJ UInnsbruck UMonachium UGregoriański	UInnsbruck; UJ	na ziemiach polskich	1917-1920

Jan Krzemieniecki	Galicja Zachodnia 1887	Gimn. Tarnów	SD Kraków UJ UGregoriański	UJ UGregoriański; UJ	na ziemiach polskich Rzym (praktyka)	1936-1939
Konstanty Michalski	Niemcy (Śląsk) 1879	Gimn. Kraków	Seminarium Księży Misjonarzy Kraków UJ ULeuven	ULeuven; UJ	na ziemiach polskich	1919-1939
Jan Salamucha	Król. Pol. 1903	Gimn. Warszawa	SD Warszawa UW UGregoriański	UW; UJ	na ziemiach polskich	1938-1939
Maciej Sieniatycki	Galicja Zachodnia 1869	Gimn. Tarnów	UJ UJK SD Lwów UGregoriański	UGregoriański; UJK	na ziemiach polskich	1909-1934
Władysław Wicher	Galicja Zachodnia 1888	Gimn. Kraków	SD Kraków UJ UInnsbruck	UInnsbruck; UJ	na ziemiach polskich	1928-1939
Aleksander Wóycicki	Król. Pol. 1878	Gimn. Warszawa	SD Warszawa UParyż SNP Paryż ULeuven AD Petersburg	ULeuven; brak	na ziemiach polskich Petersburg	1925-1926 ^b
Stanisław Zegarliński	Galicja Zachodnia 1882	Gimn. Bochnia Kraków	SD Kraków UJ UInnsbruck	UInnsbruck; UJ	na ziemiach polskich	1917-1918
Kazimierz Zimmermann	zabór pruski 1874	Gimn. Trzemeszno Poznań	SD Poznań SD Gniezno UWürzburg UMonachium	UMonachium; brak	na ziemiach polskich	1910-1925 ^c

Legenda: SD – Seminarium Duchowne, AD Petersburg – Akademia Duchowna w Petersburgu/Piotrogradzie, UGregoriański – Papieski Uniwersytet Gregoriański w Rzymie, AApolinarego – Akademia (Instytut) św. Apolinarego w Rzymie, ULeuven – Katolicki Uniwersytet w Leuven (Lowanium), SNP Paryż – Szkoła Nauk Politycznych w Paryżu, U – Uniwersytet, Król. Pol. – Królestwo Polskie, Gimn. – Gimnazjum.

Uwagi: ^a magister był rosyjskim odpowiednikiem doktora, a rosyjski stopień doktora odpowiednikiem tytułu docenta nadawanego w wyniku habilitacji; ^b wcześniej i później katedra na USB w Wilnie (1924-1925, 1926-1939); ^c w latach 1919-1921 urlopowany – objął wówczas katedrę na USB w Wilnie.

Źródło: AGAD, MWiO, sygn. 44u, 97u; AAN, MWRiOP, sygn. 1573, 2424, 2604, 2640, 2769, 3744, 4359, 5512, 5604, 6478; Archiwum UJ, sygn. S II 619 (J. Archutowski), S II 619 (A. Bystrzonowski), S II 619 (J. Fijałek), S II 619 (T. Glemma), S II 619 (M. Godlewski), S II 619 (T. Gromnicki), S II 619 (W. Grzelak), S II 619 (J. Kaczmar-

czyk), S II 619 (J. Korzonkiewicz), S II 619 (J. Krzemieniecki), S II 619 (K. Michalski), S II 619 (J. Salamucha), S II 619 (M. Sieniatycki), S II 619 (W. Wicher), S II 619 (S. Zegarliński), WT II 56 (J. Fijałek), WT II 56 (T. Glemma), WT II 56 (J. Kaczmarczyk), WT II 56 (J. Korzonkiewicz), WT II 56 (J. Krzemieniecki), WT II 56 (K. Michalski), WT II 56 (W. Wicher), WT II 56 (S. Zegarliński), Spuścizny: T. Glemmy (sygn. 7/1), J. Salamuchy (sygn. 20/1); LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IBb, b. 70, ap. 1 IBb, b. 787, ap. 14, b. 602; Archiwum KUL, Referat Personalny, sygn. A-51, A-80; Archiwum KM Kraków, sygn. Pers A 86, Pers A 228, Pers A 309, Pers A 424, Pers A 1171, Pers B 837, Pers B 1373, Pers B 1867; Archiwum Archidiecezji Warszawskiej, Spuścizny: Michała Godlewskiego, Aleksandra Wóycickiego. Informacje o dodatkowej bazie źródłowej znajdują się w wydany przez autorów *Słowniku biograficznym profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej* (zob. przypis 2).

Tabela 2. Profesorowie Wydziału Teologicznego UJK
i ich droga do katedry

Imię i nazwisko	Miejsce i rok urodzenia	Szkoła średnia	Studia wyższe (w tym uzupełniające)	Doktorat; habilitacja	Zatrudnienie przed objęciem katedry	Katedra na UJK
Jan Bartoszewski	Galicja Wschodnia 1852	Gimn. Lwów	SG Wiedeń UWiedeń	UWiedeń; brak	na ziemiach polskich	1885-1920
Zygmunt Bielawski	zabór pruski 1877	Gimn. Kraków	Seminarium Księży Misjonarzy Kraków UJ UJK	UJK; UJK	na ziemiach polskich	1920-1933
Stanisław Frankl	Galicja Zachodnia 1903	Gimn. Czortków Lwów	SD Lwów UJK UInnsbruck UGregoriański	UInnsbruck; UJK	na ziemiach polskich	1938-1939
Adam Gerstmann	Galicja Wschodnia 1873	Gimn. Lwów	SD Lwów UJK UInnsbruck AApolinarego	UInnsbruck; UJK	na ziemiach polskich	1908-1939
Błażej Jaszowski	Galicja Zachodnia 1856	Gimn. Lwów	SD Lwów WIN Wiedeń	WIN Wiedeń; brak	na ziemiach polskich	1896-1921
Aleksy Klawek	zabór pruski 1890	Gimn. Rogoźno	SD Poznań SD Gniezno studia: Monachium, Münster, Berlin, Wrocław	UMünster; UJK	na ziemiach polskich Niemcy (kilka regionów)	1922-1939

Józef Komarnicki	Galicja Wschodnia 1852	Gimn. Drohobycz	UWiedeń GSD Przemysł ITA Wiedeń CG Rzym	UWiedeń; brak	na ziemiach polskich Rzym	1891- 1920
Franciszek Lisowski	Galicja Zachodnia 1876	Gimn. Jarosław	UJK SD Lwów UGregoriański	UGregoriański; UJK	na ziemiach polskich	1913- 1933
Tytus Myszkowski	Galicja Zachodnia 1861	Gimn. Przemysł	GSD Przemysł ITA Wiedeń	UWiedeń; UJK	na ziemiach polskich	1903- 1919
Andrzej Mytkowicz	Galicja Zachodnia 1873	Gimn. Jasło	SD Kraków UMonachium	UMonachium; UJK	na ziemiach polskich	1925- 1933
Stanisław Narajewski	Galicja Wschodnia 1860	Gimn. Brzeżany	UJK SD Lwów UInnsbruck	UInnsbruck; UJK	na ziemiach polskich	1899- 1933
Stefan Leon Skibniewski	Galicja Wschodnia 1878	Gimn. Lwów	AT Wiedeń UInnsbruck AD Rzym	CPD Rzym AApolinarego UGraz; UJK	na ziemiach polskich Rzym Monachium Nijmegen	1938- 1939
Piotr Stach	Galicja Zachodnia 1886	Gimn. Nowy Sącz	SD Tarnów PIB Rzym UJ	UJ; UJK	na ziemiach polskich	1921- 1939
Jan Stepa	Galicja Wschodnia 1892	Gimn. Złoczów Lwów	SD Lwów UJK ULeuven	ULeuven; UJK	Belgia (podczas studiów) na ziemiach polskich	1932- 1939
Stanisław Szurek	Galicja Zachodnia 1885	Gimn. Lwów	SD Lwów ITA Wiedeń UWiedeń UFryburg – Szwajcaria	UWiedeń; UJK	na ziemiach polskich Rzym	1935- 1939
Szczepan Szydelski	Galicja Zachodnia 1872	Gimn. Rzeszów	SD Lwów UJK	UJ; UJK	na ziemiach polskich	1912- 1939
Mieczysław Tarnawski	Galicja Wschodnia 1886	Gimn. Lwów	SD Lwów UJK UInnsbruck UGregoriański	UInnsbruck; UJK	na ziemiach polskich	1916- 1928
Józef Umiński	Król. Pol. 1888	Gimn. Płock	SD Płock CA Rzym UMonachium	UMonachium; UJK	na ziemiach polskich	1930- 1939 ^b
Kazimierz Wais	Galicja Zachodnia 1865	Gimn. Jasło	SD Przemysł UInnsbruck UGregoriański	UGregoriański; brak	na ziemiach polskich	1909- 1929

			krótkotrwałe studia: Fryburg – Szwajcaria, Leuven, Wrocław			
Michał Wyszyński	Galicja Wschodnia 1890	Gimn. Lwów	SD Lwów UJK, UJK UInnsbruck	UInnsbruck; UJK	na ziemiach polskich	1930-1938
Stanisław Żukowski	Bukowina (Austro-Węgry) 1881	Gimn. Czerniowce	SD Lwów UJK	UJK; UJK	na ziemiach polskich	1920-1933
Władysław Żyła	Galicja Wschodnia 1877	Gimn. Stanisławów	SD Lwów UJK UInnsbruck krótkotrwałe studia: Paryż, Monachium	UInnsbruck UJK; UJK	na ziemiach polskich	1919-1925

Legenda: SG Wiedeń – Seminarium Greckokatolickie w Wiedniu, WIN Wiedeń – Wyższy Instytut Naukowy dla Księża Diecezjalnych w Wiedniu, GSD Przemyśl – Greckokatolickie Seminarium Duchowne w Przemyślu, ITA Wiedeń – Instytut Teologiczny im. św. Augustyna w Wiedniu, CG Rzym – Collegium Germanicum w Rzymie, AT Wiedeń – Akademia Terezjanum w Rzymie, CPD Rzym – Collegium Protonotarium Decurialium w Rzymie, PIB Rzym – Papieski Instytut Biblijny w Rzymie, CA Rzym – Collegium Angelicum w Rzymie. Inne skróty zob. tabela 1.

Uwagi: ^a do szkoły początkowej uczęszczał w Chicago (w dzieciństwie przebywał z rodzicami w USA); ^b wcześniej katedra na KUL (1925-1927).

Źródło: AGAD, MWiO, sygn. 97u; AAN, MWRiOP, sygn. 1731, 2465, 2582, 3343, 5658, 5878, 6345, 6729; LPAO, UJK, f. 26, op. 5, spr. 71, 96, 198, 328, 406, 669, 680, 866, 907, 1113, 1317, 1314, 1732, 1805, 1810, 1857, 1922, 2116, 2180; Archiwum UJ, sygn. S III 246 (A. Klawek), S II 619 (A. Mytkowicz), S III 246 (P. Stach), WT II 273 (P. Stach), WT II 273 (Sz. Szydelski); Archiwum KM Kraków, sygn. Pers A 566, Pers B 589, Pers B 1342, Pers B 1610; Archiwum KUL, Referat Personalny, sygn. A-nienumerowane (J. Umiński); Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, Akta personalne, sygn. 138/Wyszyński; Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Akta personalne, sygn. K-2/134; Archiwum Archidiecezji Warszawskiej, Spuścizna J. Umińskiego. Informacje o dodatkowej bazie źródłowej znajdują się w wydany przez autorów *Słowniku biograficznym profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej* (zob. przypis 2).

1. STUDIA WYŻSZE I STUDIA UZUPEŁNIAJĄCE

Cechą charakterystyczną w przypadku wykształcenia międzywojennych profesorów uniwersyteckich (nie tylko teologów) było podejmowanie przez nich studiów wyższych na więcej niż jednej uczelni. Zdarzało się, że naukę realizowano kolejno w 3-4 placówkach. W przypadku niektórych szkół wyższych nauka trwała stosunkowo krótko – np. 1 lub 2 semestry, w związku z tym zwykle całkowity czas studiów wydłużał się tylko w niewielkim stopniu. Kolejne wybierane uczelnie często były placówkami zagranicznymi, co umożliwiało poznanie nie tylko nowego środowiska akademickiego i pracujących tam profesorów, ale także doskonalenie języka obcego. Wybór następnej uczelni mógł dotyczyć kształcenia na tym samym lub pokrewnym kierunku studiów, mógł jednak wynikać też z chęci podjęcia nowej specjalizacji. Było to widoczne również wśród przyszłych profesorów wydziałów teologicznych, choć stanowili oni dość specyficzną grupą studentów – zwykle wcześniej lub równocześnie (rzadziej później) podejmowali kształcenie także w seminariach duchownych. Ich studia poza seminariami najczęściej, a przynajmniej pośrednio, wiązały się z kształceniem w tych pierwszych. Wybierano więc teologię, nieraz jednak studia mogły też dotyczyć np. filozofii, historii, psychologii, socjologii czy prawa (czasem kilku dyscyplin równocześnie). Wybranie dodatkowego profilu kształcenia niekoniecznie wiązało się z ukończeniem pełnego kursu nauki, często chodziło jedynie o pogłębienie wiedzy w danym zakresie.

Spośród 39 przyszłych profesorów jedynie 5 osób nie realizowało studiów (nawet krótkotrwałych) na uczelni zagranicznej (wśród przyszłych profesorów UJ: Tadeusz Glemma i Tadeusz Gromnicki, w przypadku UJK: Zygmunt Bielawski, Szczepan Szydelski i Stanisław Żukowski). Pozostali (34 osoby) najczęściej udawali się na uczelnie włoskie, austriackie i niemieckie. Prym wśród wybieranych placówek wiodły: Uniwersytet w Innsbrucku (11 osób), Papieski Uniwersytet Gregoriański w Rzymie (10 osób) i Uniwersytet w Monachium (8 osób). Na kolejny, Katolicki Uniwersytet w Leuven (Luwanium) udały się już „tylko” 4 osoby. Część osób uczęszczała do kilku uczelni równocześnie. W gronie tych, którzy kształcili się na największej liczbie uczelni zagranicznych, znajdowali się m.in.: Aleksander Wóycicki, późniejszy kierownik Katedry Chrześcijańskich Nauk Społecznych na UJ (studiował na Sorbonie, w Szkole Nauk Politycznych w Paryżu, na Uniwersytecie w Leuven i w Akademii Duchownej w Petersburgu); Jan Korzonkiewicz, późniejszy kierownik Katedry Pisma Świętego Starego Testamentu na UJ

(studiował na Uniwersytecie w Innsbrucku, Uniwersytecie w Monachium i Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie); Stanisław Szurek, późniejszy kierownik Katedry Teologii Pastoralnej na UJK (studiował w Instytucie Teologicznym im. św. Augustyna w Wiedniu, na Uniwersytecie Wiedeńskim i na Uniwersytecie w szwajcarskim Fryburgu).

Wszystkie wymienione tu osoby to duchowni, w grupie tej było 36 księży katolickich oraz 3 duchownych greckokatolickich. Wśród tych ostatnich znajdowali się: Jan Bartoszewski, Józef Komarnicki i Tytus Myszkowski. Byli oni profesorami UJK. Można wspomnieć, że w przypadku niektórych ich święcenia kapłańskie odbyły się poza ziemiami polskimi. Wśród profesorów UJ było dwóch takich księży: Józef Archutowski – święcenia w Petersburgu i Maciej Sieniatycki – w Rzymie; wśród profesorów UJK pięciu: Jan Bartoszewski – święcenia w Wiedniu (duchowny greckokatolicki), Stanisław Frankl – w Innsbrucku, Adam Gertmann – w Innsbrucku, Franciszek Lisowski – w Rzymie, Stefan Leon Skibniewski – w Wiedniu.

2. DOKTORAT

Część absolwentów już bezpośrednio po ukończeniu studiów podejmowała działania, które prowadziły do uzyskania stopnia doktora. Wymagane było zdanie odpowiednich egzaminów i przedstawienie pracy doktorskiej. W niektórych dyscyplinach absolwenci szczególnie chętnie ubiegali się o stopień, było tak na Wydziałach Prawa i Wydziałach Lekarskich⁴. W przypadku innych wydziałów na doktorat decydowało się proporcjonalnie mniej osób, wśród nich m.in. ci, którzy myśleli o ewentualnej karierze naukowej. Trzeba podkreślić, że posiadanie doktoratu nie było warunkiem niezbędnym do nominacji profesorskiej, takie przypadki (nominacja bez stopnia) w okresie międzywojennym były rzadkie, ale w zależności od specyfiki poszczególnych katedr zdarzały się, szczególnie w początkach niepodległości.

W przypadku interesujących nas katedr na Wydziale Teologicznym UJ i UJK każdy z 39 profesorów posiadał stopień doktora, niektórzy doktoryzowali się z więcej niż jednej dyscypliny. Doktorat „zagraniczny” (na uczelni funkcjonującej poza ziemiami polskimi) uzyskało 32 spośród nich. Na UJ było to 14

⁴ Na UJ w okresie międzywojennym wypromowano 4881 doktorów, w tym na Wydziale Prawa – 2326, Wydziale Lekarskim – 1448, Wydziale Filozoficznym – 1019 (wydział grupował dyscypliny społeczne i humanistyczne, także matematyczno-przyrodnicze), natomiast na Wydziale Teologicznym – 39 (podobnie sytuacja wyglądała przed 1918 r.). J. DYBIEC, *Uniwersytet Jagielloński 1918-1939*, Kraków: PAN 2000, s. 719.

osób na 17, na UJK – 18 na 22. Tak więc zdecydowana większość przyszłych profesorów ten etap drogi naukowej zrealizowała na uczelniach niepolskich. Oczywiście w dużym stopniu było to konsekwencją wcześniejszych studiów wyższych w placówkach, w których doktorat uzyskano. Najczęściej wybranymi uczelniami, w których przeprowadzono procedurę doktorską, były: Uniwersytet w Innsbrucku – 9 osób (UJ – 3, UJK – 6), Papieski Uniwersytet Gregoriański w Rzymie – 6 (UJ – 4, UJK – 2), Katolicki Uniwersytet w Leuven – 3 (UJ – 2, UJK – 1), Uniwersytet w Monachium – 3 (UJ – 1, UJK – 2) i Uniwersytet w Wiedniu – 3 (tylko UJK).

Jeśli chodzi o Uniwersytet w Innsbrucku, uczelnię najczęściej wybieraną na miejsce realizacji doktoratu, wszystkie procedury zostały przeprowadzone na tamtejszym Wydziale Teologicznym i każda z dziewięciu osób otrzymała stopień doktora św. teologii. Wśród przyszłych profesorów UJ byli to: Jan Korzonkiewicz (1905), Władysław Wicher (1915) i Stanisław Zegarliński (1909); natomiast w przypadku UJK: Stanisław Frankl (1931), Adam Gerstmann (1897), Stanisław Narajewski (1892), Mieczysław Tarnawski (1912), Michał Wyszyński (1918) i Władysław Żyła (1902). Drugi pod względem liczby doktoratów – Papieski Uniwersytet Gregoriański w Rzymie, wypromował późniejszych profesorów UJ: Antoniego Bystrzonowskiego (doktor filozofii – 1897 i teologii – 1900), Tadeusza Gromnickiego (doktor teologii – 1889), Jana Krzemienieckiego (doktor prawa kanonicznego – 1921), Macieja Sieniatyckiego (doktor teologii – 1898) i późniejszych profesorów UJK: Franciszka Lisowskiego (doktor filozofii scholastycznej i teologii – 1902) oraz Kazimierza Waisa (doktor filozofii chrześcijańskiej – 1894). Ciekawy jest przypadek Stefana Leona Skibniewskiego, kierującego na UJK II Katedrą Filozofii Chrześcijańskiej. Posiadał on aż 3 doktoraty, wszystkie uzyskane na uczelniach zagranicznych (zob. tabela 2).

3. HABILITACJA

Habilitacja była ważnym elementem na drodze rozwoju naukowego, chociaż nie gwarantowała stałego zatrudnienia w szkolnictwie wyższym. Osoba, która na danej uczelni skutecznie poddała się procedurze habilitacyjnej, otrzymywała tytuł docenta i miała prawo do prowadzenia na niej zajęć dydaktycznych, ale tylko w charakterze godzin zleconych⁵. Etatowe zatrudnienie

---

⁵ W związku z tym osoby z habilitacją otrzymujące wynagrodzenie tylko za przeprowadzone godziny zleczone zwykle szukały dodatkowego zatrudnienia (w zależności od posiadanej specjal-

było możliwe dopiero po otrzymaniu stanowiska pomocniczego pracownika naukowego (np. asystenta lub adiunkta), ewentualnie zastępcy profesora. Nawet jednak i ten rodzaj zatrudnienia miał zwykle charakter czasowy, stabilizację zawodową gwarantowało dopiero otrzymanie katedry.

Przy obsadzaniu wolnych katedr fakt posiadania przez danego kandydata habilitacji nie był wprawdzie elementem niezbędnym, ale takie osoby niewątpliwie były preferowane. Stopniowo, szczególnie od II połowy lat 20., na wszystkich uniwersytetach nominacje profesorskie osób bez habilitacji należały do rzadkości (zależało to od specyfiki danej dyscypliny i konkretnej katedry). W przypadku interesującej nas grupy profesorów habilitacji nie miało ośmiu z nich – 20,5% (po czterech na każdej z uczelni). Był to wynik porównywalny do sytuacji wszystkich międzywojennych profesorów UJ i UJK, np. na 210 profesorów kierujących katedrami na UJ habilitacji nie posiadało 37 (17,6%)⁶.

Jak wspomniano, habilitacja dawała prawo wykładania na uczelni, na której została przeprowadzona procedura jej nadania (możliwe było przeniesienie uprawnień do innej szkoły akademickiej), toteż o tytuł docenta starały się tylko osoby mające gwarancję prowadzenia w danej placówce zajęć dydaktycznych. W przypadku niemal wszystkich przyszłych profesorów Wydziału Teologicznego UJ i UJK ich procedury habilitacyjne zostały przeprowadzone na uczelniach polskich, tak więc praca w charakterze docenta mogła być przez nich realizowana na ziemiach polskich (od 1918 na terenie Polski). Jedynym wyjątkiem był Michał Godlewski (późniejszy profesor UJ), który na Akademii Duchownej w Petersburgu w 1901 r. został magistrem teologii, a następnie w 1907 r. doktorem teologii. W ówczesnej Rosji magisterium było odpowiednikiem europejskiego doktoratu, doktorat (z wyjątkiem medycyny) odpowiednikiem habilitacji. Tak więc można uznać, że Godlewski uzyskał habilitację poza terenem ziem polskich. Jego petersburska ścieżka naukowa była bezpośrednio powiązana z zatrudnieniem w tamtejszej Akademii (szerzej będzie o tym mowa w kolejnej części artykułu).

---

ności). Często znajdowały go w szkolnictwie średnim czy też w różnego rodzaju urzędach, lekarze zwykle zatrudniali się w placówkach służby zdrowia.

⁶ M. PRZENIOSŁO, M. PRZENIOSŁO, *Słownik biograficzny profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej. Uniwersytet Jagielloński*, s. 66.

4. PRACA ZAWODOWA PRZED OTRZYMANIEM KATEDRY

Droga zawodowa przed objęciem katedry często wiązała się z wcześniejszą pracą na niższych stanowiskach uczelnianych. Tak też było w przypadku przyszłych profesorów Wydziału Teologicznego UJ i UJK. Przedstawiciele analizowanego środowiska to jednak grupa dość specyficzna – wszyscy byli duchownymi. W związku z tym praktycznie u wszystkich typową formą zatrudnienia bezpośrednio lub wkrótce po ukończeniu seminarium duchownego (ewentualnie innej placówki kształcącej przyszłych duchownych) było otrzymanie funkcji kościelnej (początkowo najczęściej wikariatu). Było to zajęcie wykonywane na ziemiach polskich (w kraju), jednak kilka osób przynajmniej przez pewien czas realizowało się zawodowo za granicą.

W przypadku przyszłych profesorów UJ trzech z nich znalazło zatrudnienie za granicą. Wspomniany już wcześniej Michał Godlewski po ukończeniu Akademii Teologicznej w Petersburgu (święcenia kapłańskie w Warszawie w 1900 r.) i odbyciu w latach 1901-1903 uzupełniających studiów historycznych i teologicznych w szwajcarskim Fryburgu, w petersburskiej Akademii jako profesor objął Katedrę Homiletyki (1903-1904), następnie Katedrę Historii Kościoła (1904-1917), do 1917 r. był w Akademii także bibliotekarzem. Profesorem Akademii Teologicznej w Petersburgu był również Aleksander Wóycicki, w latach 1910-1918 wykładał tam socjologię. Wcześniej Wóycicki studiował w belgijskim Leuven i w Paryżu. Z kolei Jan Krzemieniecki, który przed objęciem katedry na UJ miał wyjątkowo urozmaiconą ścieżkę kariery zawodowej, podczas studiów prawniczych na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie odbył w latach 1920-1921 praktykę w Trybunale Roty Rzymskiej.

Jeśli chodzi o przyszłych profesorów UJK, osób przynajmniej chwilowo realizujących się zawodowo za granicą było 5. Aleksy Klawek po święceniach kapłańskich w Gnieźnie (w 1913 r.) odbywał w latach 1914-1917 studia teologiczne i orientalistyczne na terenie Niemiec (Uniwersytety w Monachium, Münster, Berlinie i Wrocławiu), w tym czasie prowadził pracę duszpasterską wśród polskich wychodźców przebywających w Niemczech; następnie w 1918 r. był kapelanem wojskowym w armii niemieckiej. Józef Komarnicki w 1880 r. był w Rzymie sekretarzem metropolity unickiego Józefa Sembratowicza; jednocześnie uczył na wykłady do miejscowego Collegium Germanicum. Stefan Leon Skibniewski dość długo przebywał za granicą. W latach 1907-1908 był pracownikiem rzymskiej Kongregacji Szerzenia Wiary (zrezygnował ze względu na pogorszenie stanu zdrowia). W latach

1909-1934 mieszkał na terenie Europy zachodniej, m.in. 8 lat w Monachium. W tym czasie podejmował studia uzupełniające, prowadził indywidualną pracę naukową, krótko wykładał na Uniwersytecie Katolickim w Nijmegen w Holandii. Jednocześnie poddawał się kuracjom leczniczym. Jan Stepa podczas studiów teologicznych na Katolickim Uniwersytecie w Leuven w latach 1922-1925 udzielał się jako duszpasterz polskich robotników pracujących w Belgii (w pewnym zakresie także na terenie sąsiedniej Francji). Ostatni z interesującej nas piątki profesorów UJK – Stanisław Szurek, w latach 1914-1915 przebywał w Rzymie i pełnił tam funkcję zastępcy rektora Hospicjum Polskiego.

Przed otrzymaniem katedry (również po jej objęciu) większość osób z interesującej nas grupy realizowała także innego rodzaju wyjazdy zagraniczne, niektóre miały charakter naukowy. Przykładowo Józef Archutowski kilkakrotnie przed 1914 r. podróżował w celach naukowych do Niemiec i Szwajcarii. Jan Fijałek pod koniec XIX w. kilkakrotnie wyjeżdżał do Włoch w charakterze członka tzw. Ekspedycji Rzymskiej organizowanej przez Akademię Umiejętności w Krakowie. Jan Stepa w 1925 r. zrealizował podróż naukową po Europie zachodniej i południowej, natomiast w 1925 i 1929 do Palestyny i Egiptu. Michał Wyszynski w ramach stypendium MWRiOP przebywał przez rok we Włoszech (1928-1929).

PODSUMOWANIE

Profesorowie Wydziału Teologicznego UJ i UJK przed otrzymaniem katedry prowadzili na swej drodze naukowej i zawodowej liczne aktywności, które były realizowane poza obszarem ziem polskich. Było to widoczne już na etapie studiów wyższych. Zdecydowana większość interesujących nas osób wybierała jako jedyne lub jedno z kilku miejsc kształcenia uczelnie zagraniczne, podobnie było w przypadku wyboru miejsca uzyskania doktoratu. Najbardziej popularne w przypadku studiów i doktoratu były uczelnie w Rzymie (szczególnie tamtejszy Uniwersytet Gregoriański) oraz Uniwersytety w Innsbrucku i Monachium. Wybór placówek rzymskich nie może dziwić, biorąc pod uwagę fakt, że wszystkie analizowane osoby były duchownymi. W przypadku pracy zawodowej liczba pobytów zagranicznych wyraźnie uległa zmniejszeniu, choć w życiorysach części osób znajdujemy i takie elementy.

BIBLIOGRAFIA

- AGAD, MWiO, sygn. 44u, 97u.
- AAN, MWRiOP, sygn. 1573, 1731,2424, 2465, 2582, 2604, 2640, 2769, 3343, 3744, 4359, 5512, 5604, 5658, 5878, 6345, 6478, 6729.
- Archiwum UJ, sygn. S II 619 (J. Archutowski, A. Bystrzonowski, J. Fijałek, T. Glemma, M. Godlewski, T. Gromnicki, W. Grzelak, J. Kaczmarczyk, J. Korzonkiewicz, J. Krzemieniecki, K. Michalski, A. Mytkowicz, J. Salamucha, M. Sieniatycki, W. Wicher, S. Zegarliński), sygn. S III 246 (A. Klawek, P. Stach), sygn. WT II 56 (J. Fijałek, T. Glemma, J. Kaczmarczyk, J. Korzonkiewicz, J. Krzemieniecki, K. Michalski, W. Wicher, S. Zegarliński), sygn. WT II 273 (P. Stach, Sz. Szydelski), Spuścizny: T. Glemmy (sygn. 7/1), J. Salamuchy (sygn. 20/1).
- Archiwum KUL, Referat Personalny, sygn. A-51, A-80, A-nienumerowane (J. Umiński).
- Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, Akta personalne, sygn. 138/Wyszyński.
- Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Akta personalne, sygn. K-2/134.
- Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, sygn. Pers A 86, Pers A 228, Pers A 309, Pers A 424, Pers A 566, Pers A 1171, Pers B 589, Pers B 837, Pers B 1342, Pers B 1373, Pers B 1610, Pers B 1867.
- Archiwum Archidiecezji Warszawskiej, Spuścizny: M. Godlewskiego, A. Wóycickiego, J. Umińskiego.
- Lwowskie Państwowe Archiwum Obwodowe, UJK, f. 26, op. 5, spr. 71, 96, 198, 328, 406, 669, 680, 866, 907, 1113, 1317, 1314, 1732, 1805, 1810, 1857, 1922, 2116, 2180.
- Litewskie Centralne Archiwum Państwowe w Wilnie, USB, f. 175, ap. 1 IBb, b. 70, ap. 1 IBb, b. 787, ap. 14, b. 602.
- DYBIEC J., Uniwersytet Jagielloński 1918-1939, Kraków: PAU 2000.
- PRZENIOSŁO M., PRZENIOSŁO M., Słownik biograficzny profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej. Uniwersytet Jagielloński, Kielce: Wydawnictwo UJK w Kielcach 2021.
- PRZENIOSŁO M., PRZENIOSŁO M., Słownik biograficzny profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, Kielce: Wydawnictwo UJK w Kielcach 2022.

EUROPEJSKIE ŚCIEŻKI KARIERY ZAWODOWEJ I NAUKOWEJ
MIĘDZYWOJENNYCH PROFESORÓW WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UJ I UJK
WE LWOWIE (OKRES PRZED OTRZYMANIEM KATEDRY)

Streszczenie

W artykule poddano analizie życiorysy 39 profesorów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Rozważania dotyczą tych aktywności w ramach ich drogi naukowej i zawodowej, które były realizowane poza obszarem ziem polskich. Takie działania były widoczne już na etapie studiów wyższych. Zdecydowana większość interesujących nas osób wybierała jako jedyne lub jedno z kilku miejsc kształcenia uczelnie zagraniczne, podobnie było w przypadku wyboru miejsca uzyskania doktoratu. Najbardziej popularne w przypadku studiów i doktoratu były uczelnie w Rzymie (szczególnie tamtejszy Uniwersytet Gregoriański) oraz Uniwersytety w Innsbrucku i Monachium. Wybór placówek rzymskich nie może dziwić, biorąc pod uwagę fakt, że wszystkie analizowane osoby były duchownymi. W przy-

padku pracy zawodowej liczba pobytów zagranicznych wyraźnie uległa zmniejszeniu, choć w życiorysach części osób znajdujemy i takie elementy.

Słowa kluczowe: dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego; dzieje Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie; wydziały teologiczne w II Rzeczypospolitej; wyjazdy zagraniczne kadry akademickiej.

EUROPEAN PROFESSIONAL AND SCIENTIFIC CAREER PATHS
OF THE INTERWAR PROFESSORS OF THE FACULTIES OF THEOLOGY
AT THE JAGIELLONIAN UNIVERSITY AND THE JAN KAZIMIERZ UNIVERSITY
IN LVOV (THE PERIOD BEFORE OBTAINING THE PROFESSORIAL CHAIR)

Summary

The article analyzes the biographies of 39 professors of the Faculties of Theology at the Jagiellonian University and the Jan Kazimierz University in Lvov. The particular focus is on their scientific and professional activities beyond the Polish lands. The first stage of foreign scientific travel often came with the choice of the alma mater. The vast majority of the professors chose foreign universities either as the only one or as one of more educational destinations. The same goes for the place where they decided to obtain a doctorate. The most popular choices for university studies and doctorates were universities in Rome (especially the Pontifical Gregorian University) and the universities in Innsbruck and Munich. Rome, in particular, seems to have been an obvious choice, given that the professors were all clergymen. The number of professional foreign stays was not as high as the number of scientific ones, though such elements are present in some of the biographies.

Keywords: history of the Jagiellonian University; history of the Jan Kazimierz University in Lvov; theological faculties in the Second Polish Republic; foreign trips of the academic staff.